

‘Espill’, el llibre més misogin de la literatura catalana (que encara fa riure)

Autor: Joan Safont Plumed

Data de publicació: 04-03-2024

L'editorial Cal Carré recupera la novel·la en vers 'Espill', de Jaume Roig, un clàssic de la literatura catalana del segle XV que no ens hem de prendre seriosament.

No cal amargar-ho, tal com diu l'editora: l'Espill és l'obra més misògina de la literatura catalana antiga. Fins i tot, potser, de la literatura catalana sense arc temporal. “Si s'hagués escrit al segle XXI, no hauria trobat editorial que gosés publicar-la perquè sobrepassa el que és políticament correcte en sentit estricte i llegit des de la nostra perspectiva”, afirma Antònia Carré-Pons, que va escriure el primer article sobre el llibre més famós de Jaume Roig l'any 1984, en va fer la tesi i en va publicar l'edició completa a Quaderns Crema –introducció, edició del text en vers, traducció al català modern i comentaris explicatius a cada passatge: total, unes vuit-centes pàgines de no res. Ara, gairebé quaranta anys després, en publica una versió abreujada i “traduïda” –la filòloga i medievalista fa servir i defensa la tria d'aquest verb, tot i que sigui una adaptació del català medieval a la llengua dels nostres dies– a la seva editorial, Cal Carré.

Una història caníbal

L'editorial, potser ja ho sap el lector, pren el nom de l'antic negoci familiar dels Carré, una cansaladeria artesana. D'aquesta manera, Cal Carré ha passat de ser conegut pel llogotip de dos colors i les botifarres i fuets lligats amb un fil de color blau i grana, a transmutar el llibret de porc en llibres petits i en “menuts”, com s'anomena una de les seves col·leccions. La referència gastronòmica, de fet, no és gens estranya per a parlar d'un llibre que té per fragment més cèlebre la història d'un hostel de París on cuinaven carn humana. Potser el lector se'n recorda perquè en Raimon es va atrevir a fer-ne una mena de rap en català medieval, però que en la versió de Carré Pons, diu “Allí hi teníem tota mena de potatges, de carns salvatges, de volateria, una pastisseria molt preciosa, la més famosa de tot París. En un pastís hi va ser trobada, capolada i triturada, la punta del dit d'un home. [...] La pastissera, amb dues filles grans que l'ajudaven, era la fornera i la tavernera. Dels homes que venien a casa seva i hi bevien, en mataven alguns, en

tritaven la carn, en feien pastissos i amb els budells feien les salsitxes o llonganisses més delicioses del món. La mare i les noies venien tants pastissos com tenien i no donaven l'abast. Mataven alguns vedells, amb la carn dels quals tot ho dissimulaven, i després ho condimentaven amb fines salses. Les dones tramposes posaven en un clot tou, fondo com un pou, els ossos descarnats, les cames i els torsos, i ja eren a punt d'omplir-lo fins al capdamunt, les dones braves, cruels i perverses, infidels, malvades, criminals i abominables! ¡Crec que quan els mataven els ajudaven els diables i els dimonis!”.

Però mestre Roig no s'està d'afegir, després d'aquests impropis, que “mai no havia tastat carn ni brou, perdus o gallines ni francolines tan tendres, dolces i gustoses”! És a dir, acaba dient que sí, que va ser antropòfag, però de carn humana cuinada de categoria. La història és fantàstica, perquè enllaça directament, per exemple, amb el Swenney Todd, el barber diabòlic de Fleet Street de la llegenda victoriana –que matava els seus clients i la seva sòcia els convertia en pastissos de carn–, que va ser convertit en musical per Stephen Sondheim. A Barcelona encara es recorda aquella versió magistral amb un Constantino Romero i una Vicky Peña en estat de gràcia, dirigits per Mario Gas. Una genealogia que entronca amb la història real de “l'hostal roig”, anomenat oficialment L'Auberge de Peyrebeille, a la localitat occitana de la Narça, on robaven, mataven i servien com a vianda els viatgers, història convertida en comèdia pel cinema francès. O amb aquell suposat restaurant caníbal que havia d'obrir a Berlín, i que ha donat títol al programa gastronòmic de Catalunya Ràdio. Restaurant caníbal (Pagès Editors) és el títol de la novel·la negra de l'escriptor i assagista Gabriel Magalhães, en aquest cas situat a O Porto. I a la defensa de les virtuts de menjar carn dels nostres congèneres es va consagrar el divertidíssim pamflet Per què no repensem el canibalisme? (Medusa), que va escriure Albert Pijuan prenent com a model un clàssic del gènere, Una proposta modesta de Jonathan Swift, inclòs en el mateix volum i traduït per David Gálvez Casellas.

Un escriptor europeu

Més enllà de la cuina i barbàrie, particularment ens ha fet saltar de la cadira descobrir que Jaume Roig era fill d'Isabel Pérez, d'una família dedicada al comerç de la fusta, i d'un “Jaume Roig lo vell”, originari de Mataró. Que cap al segle XIV hi hagués a la ciutat una família de metges, clergues i notaris que portés aquest cognom, a la ciutat on a primers del segle anterior va arribar una petita colònia de borrianencs que nomien Roig –com la meva besàvia Elvira–, em sembla una prova irrefutable d'aquella dita de “Volta al món i torna al Born”. Roig, nascut a la ciutat de València cap al 1400, i mort de vell a causa d'un atac de feridura el 1478, va ser un metge prestigiós, vinculat a la monarquia, els convents i el poder municipal del seu cap i casal, que va arribar a examinador de metges. Però Jaume Roig també és el protagonista de les aventures que el seu autor escriu refugiat a Callosa d'en Sarrià, on s'ha instal·lat fugint de l'epidèmia de pesta que ha matat la seva esposa, la molt estimada Isabel Pellicer –l'única dona, juntament amb la mare de Déu, que surt ben parada al llibre–, cap a 1459. És a dir, quan el veritable Roig, el Roig autor, té seixanta anys encara no i no és pas el centenari vell xaruc que explica la història en primera persona –i en vers.

A partir d'aquí, com assenyala Carré, no ens podem prendre gaire seriosament aquest “fals Roig”, com el va batejar Joan Fuster, i ens toca de situar aquesta obra que, com el Decameró de Boccaccio, neix del tedi ociós d'una pandèmia i que ens permet de descobrir la vida quotidiana de València, però també de París, Tarragona, Barcelona o, fins i tot, Sant Martí Sarroca, al Penedès. Roig hi fa sortir les reines Sibila de Fortià, quarta esposa de Pere el Cerimoniós, i Violant de Bar, segona esposa de Joan I; i Sant Vicent Ferrer, que tot just acabava de ser canonitzat. I critica fort els qui practiquen la medicina sense haver passat, com ell, per la universitat. El gran tema, però, és el tòpic literari de la misogínia, que ara potser ens fa arrufar el nas, però llavors no era sinó una moda, en consonància amb els debats filosòfics sobre la qüestió femenina que se succeïen a Europa. Per exemple, tal com explica el postfaci de l'Espill, Boccaccio escriu Corbaccio, un catàleg extensíssim dels defectes de les dones, però també De claris mulieribus, un catàleg de dones famoses plenes de virtuts, que Cristina de Pizán farà servir a La ciutat de les dames. Més a prop nostre, Bernat Metge ataca les dones al llibre tercer de Lo somni, i les defensa al següent. Roig, per tant, s'apunta a la moda del moment –al seu llibre també hi surten monges luxurioses que semblen tretes de films pornogràfics italians de final del segle XX– i la fa excel·lir amb les eines de la comèdia i la sàtira. És a partir d'aquest context històric, i deslliurats de prejudicis, que Cal Carré i la seva mestressa ens conviden a llegir –o rellegir, si fos el cas– Espill. Riguem, que ja ens cal.

Joan Safont Plumed

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç:

<https://www.vilaweb.cat/noticies/lespill-el-llibre-mes-misogin-de-la-literatura-catalana-que-encara-fa-riure/>